

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Rydhave

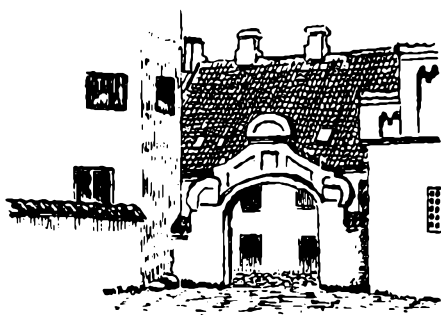
Slot og Slægter

HENNING THALUND

RYDHAVE SLOT OG SLÆGTER

VINDERUP BOGTRYKKERI A/S
1981

*I blæst fra Limfjords voven,
fra vandet friskt og blåt,
står midt i bøgeskoven
et gammelt, fornemt slot.
Dets hvide mure rejser
sig højt bag voldgrav op,
og over træer knejser
mod skyer tårnets top.*

Introduktion

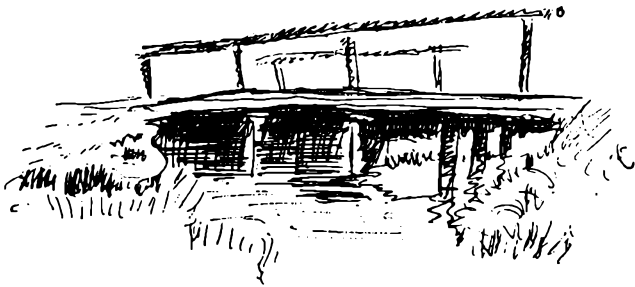
Vestjylland kan ikke, som store dele af det øvrige Danmark, fremvise mange og store herregårde og slotte. Den sandede jord og det barske landskab i øvrigt har ikke fristet tidligere tiders stormænd til at slå sig ned i denne egn. De få herregårde, der ligger i denne del af Jylland, er som oftest små, uden tårne og spir eller anden ydre pynt.

En af de få undtagelser er dog slottet Rydhave mellem Holstebro og Skive. Gemt i en af Danmarks vestligste bøgeskove ligger i dag et lille hvidkalket slot. Det har et tårn med spir knejsende over skovens træer og kan spejle sine hvide mure i voldgrave, der minder om det forsvarsanlæg, som de en gang har været en del af. Tårnet og de fire fløje lukker sig om en lille brolagt gårdsplads. Det føles virkelig, at navnet Rydhave passer til dette sted. En „ryddet“ plet, en „have“ i den store skov.

Rydhave slot hører i dag til et af de bedst bevarede minder, vi har i Vestjylland fra middelalderen. Men stedet har sikkert været beboet længe før den tid. Ordet „ryd“, der indgår i navnet, fortæller, at der i vikingetiden, altså omkring år 1000, må have levet mennesker på dette sted. Det er fra denne tid, at stednavnene med -rød eller -ryd stammer. Og måske er stedet som boplads endnu ældre. På markerne i slottets umiddelbare nærhed er fundet stenøkser og andre oldsager, der viser, at der i stenalderen, for ca. 4000 år siden, har boet mennesker på eller omkring dette sted.

Bygningen af det slot, som ligger der i dag, er påbegyndt omkring år 1300. Siden da har mange generationer føjet deres del til bygningsværket. De er borte nu, disse mennesker, men

tilbage står de tavse mure og vidner om deres virke, om lykkelige og glade stunder, men også om sorg og fortvivlelse. Bevidstheden om dette gør, at stedet i dag ikke blot og bare er et smukt lille slot på en idyllisk plet i det barske Vestjylland. Rydhave slot er en bygning, hvor minderne taler til nutiden. Lykkelige er de, der forstår at lytte til denne tale!

*I slottets sale, stuer,
i tårn og borgegård
har adelsmænd og fruer
i otte hundred år,
i fest og hverdags virke
haft deres liv og gang,
i strid for folk og kirke,
i bøn og salmesang.*

Ridder Eberstein begyndte

Jylland 1313. Landet behersket af det store og mægtige ridderskab og indrettet som et samfund af nogle få fornemme, der hersker over det øvrige fattige og uvidende folk. Over det mægtige ridderskab i Jylland står kun én herre, den tyske grev Gert. Underkuelsen af den fattige bondebefolkning gav bag-slag. Hist og her rejste bønderne sig til modstand, ikke mod grev Gert, men mod ridderskabet. Bondeopstanden bredte sig som en brand, der fængede snart her, snart der. Mangen en bonde blev pågrebet og slæbt for retten, og det er i forbindelse med en sådan retssag, at navnet på den første kendte ejer af Rydhave dukker op, grev *Albert Albertsen Eberstein*. Hans navn findes i en sag fra 1314, hvor nogle oprørske bønder blev dømt ved Viborg landsting.

Slægten Albertsen stammer fra Tyskland, og de første medlemmer af slægten var kommet til Danmark i det 12. århundrede. De bar tilnavnet Eberstein efter stamborgen i Brunsvig.

Frygten for de oprørske bønder havde bevirket, at mange stormænd i Jylland byggede sig fæstninger og borge. Det er som en sådan, at begyndelsen af Rydhave slot er blevet bygget. Undersøgelser, som Nationalmuseet foretog i 1956, fortæller, at slottets ældste del, tårnet, har været et led i den ringmur, der har omgivet stedet. I dag ses ingen rester af denne mur, men i jorden ved hovedbygningens sydlige gavl er fundet et svært kampestens fundament, der måske har båret en del af muren.

Tårnets højde dengang har kun været 8—10 meter. På den side af det ottekantede tårn, der vender ind mod gårdspladsen,

kan man i 1. sals højde se en tilmuret døråbning. Har det engang været indgangen til tårnet? I så fald har adgangen til tårnet sikkert været via en stige, som forsvarerne har kunnet trække op efter sig.

Tårnet er, som det meste af det øvrige slot, bygget på et fundament af kampesten. Selve tårnet er bygget af munkesten, der er blevet brændt i nærheden af byggepladsen. Ca. 70 meter nord for slottet findes en skrænt, der ville have været ideel til at bygge en ovn ind i, og det store antal af murbrokker, der findes lige under grønsværen, kan tyde på, at formodningen om ovens tilstedeværelse holder stik.

Ridder Albert Eberstein må have været en af den tids stormænd. Man ved om ham, at han i 1320 var med til at besegle kong Christoffer den Andens håndfæstning, og at han i 1329 fik Holstebro og Hjerm herreder i len af kongen. Desuden vides det, at han ejede en del landområder i Skåne og en overgang havde Hälsingborg slot i pant.

Han giftede sig med en datter af rigets marsk, Johannes Kalf. Hans hustru hed *Inger*, og hun bragte „Wynderopgaardt“ (Vinderupgård) med ind i ægteskabet. Denne ejendom havde hendes fader fået tilskødet af en fru Lucia i 1286. Gården har sikkert vedblevet med at være hendes, for i 1349 skænkede hun den til Sct. Mikkels alter i Sahl kirke.

Det er tvivlsomt, om Rydhave har været bolig for ridder Eberstein og hans familie. De har nok snarere holdt til på en anden af deres ejendomme, Landting. Den lå en mils vej nord for Rydhave og var en del større. De to ejendomme hørte sammen i et par århundreder. Helt op til 1555 skrives ejerne til Rydhave som værende til „Langtind og Rythehauæ“. At der virkelig har været så nær tilknytning mellem de to herregårde kan også ses af det sagn, der fortæller, at der skulle findes en hemmelig gang mellem de to slotte. Indgangen til denne skulle på Rydhave findes under tårnet.

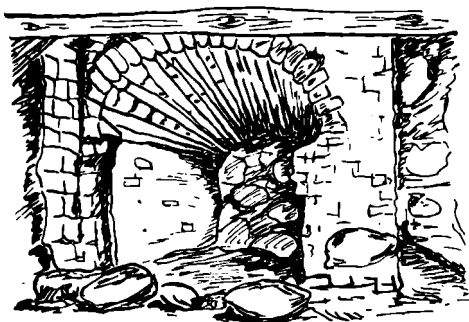
Ridder Albert Albertsen Eberstein døde omkring 1330 og blev begravet i Gråbrødreklosteret i Viborg. I ægteskabet med Inger Jensdatter havde han to sønner Albert og Henrik.

Det blev *Henrik Albertsen Eberstein*, der overtog Landting og Rydhave. Vi ved i dag ikke meget om ham. Han var gift og havde to døtre, Margrethe, der levede endnu i 1391 og *Karen*, der nævnes som værende til Landting og Rydhave. Hun var gift med *Aage Hiedisøn Puder*.

På et eller andet tidspunkt er Rydhave kommet i en vis *Albert Andersen Eberstein's* eje. Han var en fætter til den førnævnte Henrik Albertsen Eberstein. Han pantsatte gården til Karen Henriksdatter for et pant på 100 mark lübsk. Uden at have indløst sin gæld til fru Karen skænkede han i 1377 Rydhave til Ribe bispestol, måske for at erhverve sig syndsforladelse eller sikre sig sjælemesse. Da han dør uden at have indløst sin gæld til Karen Henriksdatter, står nu efter hans død de to parter og forlanger begge ejendomsretten til Rydhave. Det afstedkommer naturligvis en bitter strid mellem dem, og denne strid fandt først sin afslutning i 1422 ved en overenskomst mellem bisp *Chirstein Hemmingsøn* og fru Karen. Hun fik skødet på Rydhave mod at afstå en del andet af sit gods til bispestolen i Ribe. Uden tvivl gjorde bisp den bedste handel, da disse bisp, der ofte var adelige, var dygtige jordspekulanter, der forstod at udvide og fastholde kirkens jordegodser.

Efter fru Karens død synes Rydhave at være kommet i hendes svigersøn, *Jens Eriksen Banner's* eje. Hans datter *Mette* giftede sig med *Niels Eriksen Gyldenstjerne* og bragte, så vidt vides, både Landting og Rydhave med ind i sit ægteskab. Ved Niels Gyldenstjernes død i 1486 overgik al hans gods i Ginding herred, deriblandt Rydhave, til datteren *Inger Eriksdatter*. Da hun giftede sig med *Niels Timmesen Rosenkrantz* i 1486, indledtes en mere end hundredårig forbindelse mellem denne kendte slægt og godset Rydhave.

Hvælvingen under tårnet hører til slottets ældste del.

Slægten Rosenkrantz på Rydhave

Der er vel næppe nogen anden dansk adelsslægt, der har kunnet måle sig med Rosenkrantzerne i anseelse og indflydelse. Mange af dens medlemmer har i tidens løb indtaget store og vigtige poster i landets ledelse.

Det menes, at slægten stammer fra Sønderjylland, og at den langt ude har tilknytning til slægten Eberstein. Denne sidste antagelse medførte, at Rosenkrantzerne på et tidligt tidspunkt optog Ebersteins løve i deres våbenskjold.

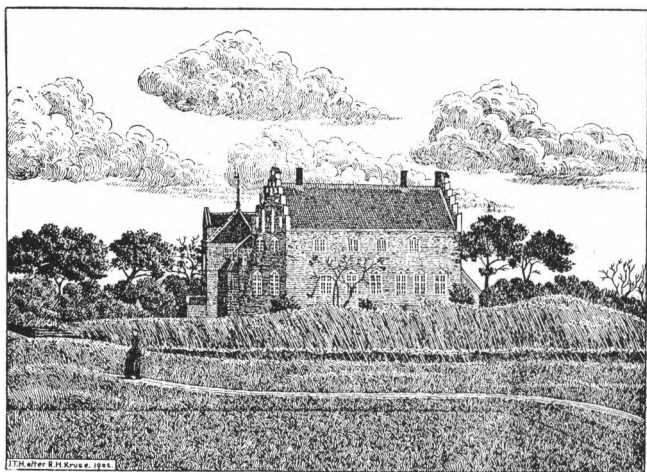
Om Niels Timmesen Rosenkrantz ved vi i dag, at han var med til at give kong Kristian den Anden den hårde håndfæstning. Da han overtog Rydhave, var den endnu kun en mindre gård, der helt stod i skyggen af familiens bosted, Landting. Det var hans søn, *Axel Nielsen Rosenkrantz*, der for alvor begyndte at bygge Rydhave op til et stateligt herresæde.

Om det også er Axel Rosenkrantz, der har bygget slottets sydvestlige fløj, vides ikke med sikkerhed, men undersøgelser har vist, at bygningen må stamme fra den tid. Efter tårnet er det nemlig slottets ældste bygning, og den er ligeledes bygget på et fundament af svære kampesten. Hvad bygningen oprindeligt er bygget til, ved vi i dag ikke noget om. Måske har den været en udbygning af det forsvarsanlæg, som ridder Eberstein har lagt grunden til.

Tiderne var igen blevet urolige. Frederik den Første var død i 1533. Bønderne havde rejst sig mod deres plageånder, herremændene, og ville have den forrige konge, Kristian den Anden, på tronen igen. Rundt om i Jylland rejste bønderne sig til væbnet opstand mod herremændene. Deres anfører var skipper

Clement fra Vedsted i Vendsyssel. Her på egnen blev opstanden ledet af skipper Thomas, en af Clements hjælpere.

En novembernat i 1534 stod de oprørske bønder foran vindebroen til Landting, men borgens beboere med Axel Rosenkrantz i spidsen var rede til at tage imod dem. Vindebroen blev ikke givet ned. I stedet for mødte der bønderne en regn af sten, pile og kugler. Herren til Landting og Rydhave havde ikke i sinde at bøje sig for oprørerne. Bønderne, der kun var bevæbnede med høtyve og leer, måtte i første omgang trække sig tilbage,

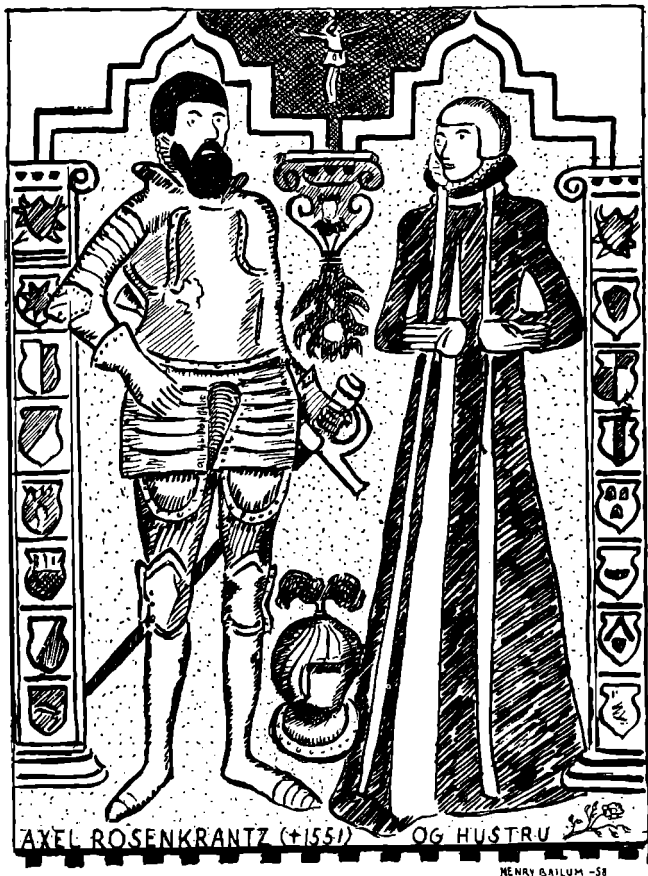
Landting slot i Ejsing. Nedrevet omkring 1860.

men kom så igen og prøvede denne gang at stikke ild på bygningerne.

Nu skulle forsvarerne kæmpe på to fronter, holde angriberne fra livet og slukke ild. Men så trådte Axel Rosenkrantz's hustru, Berethe Knobsdatter, til. I spidsen for Landtings andre fruentimmere tog hun sig af brandslukningen, mens mændene fortsatte med at kæmpe mod angriberne. Snart måtte de ellers sejrsvante bønder give op og flygte til alle sider.

Om de oprørske bønder også aflagde besøg på Axel Rosenkrantz's anden ejendom på egnen, Rydhave, ved vi ikke.

Axel Rosenkrantz døde i 1551, og 16 dage efter, at han var

*Gravsten i Ejsing kirke over Axel Rosenkrantz
og hans hustru, Berethe Knobsdatter.*

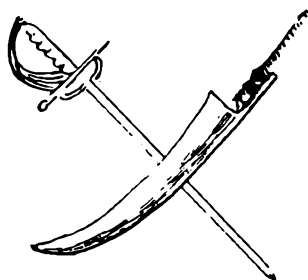
blevet begravet i Ejsing kirke, døde også hans hustru og blev begravet samme sted. Den ligsten, der dækkede deres grave, findes stadig i kirken.

I ægteskabet var der flere børn, og ved arvens deling skiltes gårdene Rydhave og Landting for en tid. Erik Rosenkrantz fik Landting, og *Niels Axelsen Rosenkrantz* fik Rydhave. Niels Rosenkrantz havde i 1505 fået titlen „Hofsinde“. I 1555 delte

de to brødre Landtings og Rydhaves skove imellem sig. Til Rydhave hørte derefter: Ramkjær, Blåbjergkær, Rønlund Grob og Vejsgård Lund.

Om Niels Rosenkrantz fortæller hans biografi, „at han var en stridbar og rå landjunker“. Ligesom sin fader tog han kun ringe del i det offentlige liv, men forstod til gengæld at skaffe sig en bunke strid og kiv på halsen. Han var gift med *Maren Lyng*, en datter af rigets råd.

Ved hans død i 1581 overgik Rydhave til sønnen, *Timme Rosenkrantz*, der nogle år forinden var blevet gift med *Karen Viffert*. Han døde allerede i 1592. I ægteskabet var kun en eneste datter, *Birgitte Rosenkrantz*. Hun giftede sig i 1593 med *Niels Kaas* til Tårupgård. Han bar tilnavnet „Danmarks perle“ og havde en overgang været formynder for den unge konge, Christian den Fjerde. Ret længe skulle det unge par dog ikke få lov at leve sammen. Efter kun fire års ægteskab døde Niels Kaas, og Birgitte blev enke i en alder af kun 20 år.

Birgitte Rosenkrantz's skæbne

Ethvert slot må have sit spøgelse eller genganger. Rydhave har også sit, og det skyldes den unge enke, Birgitte. I følge sagnene på egnen skulle hun som straf for en forbrydelse være blevet levende indmuret i en af de tykke mure i Rydhaves tårn. Engang imellem skal man kunne høre hendes skrig derinde fra, ligesom hun skulle kunne mødes på de lange gange eller i slotsgården omkring midnat.

Som tilfældet er med alle gamle sagn, indeholder de en kerne af sandhed. Det er også tilfældet med spøgelse Birgitte Rosenkrantz. Det er rigtigt, at hun blev dømt til døden, og at dødsdommen blev bragt til udførelse, men det er ikke rigtigt, at den blev eksekveret på den måde, som sagnet fortæller.

Sandheden om Birgittes ulykkelige skæbne er denne:

Niels Kaas's fætter, *Gjord Kaas*, havde ofte besøgt det unge par. Han forelskede sig i den unge, smukke Birgitte, og da Niels Kaas døde, blev hans tilnærmelser så stormende, at Birgitte gav efter for dem. Forholdet fik følger, og hun, der i forvejen havde en datter med Niels, fødte Gjord Kaas to børn, datteren Anna og sønnen Christoffer.

Efter en kirkeordination af 1537 blev et sådant forhold imidlertid anset for blodskam. Det sidste barn, som Birgitte fik med Gjord Kaas, blev født den 9. juli 1601, femten måneder efter, at Gjord Kaas havde giftet sig med en enke, fru Ermegaard Gyldenstjerne. Hun var 48 år gammel og han 28 år. Det intime forhold mellem Birgitte og Gjord var altså blevet fortsat også efter hans giftermål med fru Ermegaard.

Birgitte fødte sin søn på „Haldkjærgård“, hvor hun var tyet hen, da tiden for fødslen nærmede sig. Gården ejedes af hendes farbroder, Aksel Rosenkrantz.

Gjords hustru, Ermegaard, hørte om Birgittes barsel på „Haldkjærgård“ og om, at hendes mand, Gjord Kaas, blev udlagt som barnets fader. Hun stævnedes derfor nogle af sine venner i Birgittes slægt til et møde på „Haldkjærgård“, og overfor denne forsamling aflagde Birgitte fuld tilståelse.

Derefter rejste fru Ermegaard omgående skilsmisssag mod sin mand, — men Gjord var allerede forduftet. Otte dage før fødslen havde han solgt sin ejendom „Thårupgård“ og var flygtet til udlandet. Han vidste nemlig, hvad straffen for blodskam var!

Da sagen angik adelspersoner og — i høj grad — deres ære, liv og gods, kom den naturligvis for kongens retterting. Det foregik i København 2 år senere, den 21., 25. og 27. juni 1603.

Den første dag rettedes der anklage mod Gjord Kaas for hans forhold til Birgitte. Der blev fra Gjords broder, Niels Kaas på Birkelse, gjort forsøg på at få stævningen kendt ugyldig. Ifølge Valdemar den Store's lov skulle „i slige høje sager, der ikke angik penge og gods, men liv og ære, stævningen forkyndes år og dag før indkaldelsen“. Det var ikke gjort. Den ene hovedperson, Gjord, var jo forlængst rejst til udlandet.

Rådet gav imidlertid ikke Niels Kaas medhold. Stævningen var forkyndt på Viborg Landsting, hvor stævninger til de, der ingen bopæl havde og de, „som var undveget riget for uærlige handlingers skyld skulle oplæses“.

Derefter gik man over til sagen.

Anklageren, Christian Holk på Hald, oplæste anklagen, der gik ud på, at Gjord og Birgitte havde fået to børn sammen i blodskam. Han krævede herfor lovens strengeste straf, hals-hugning.

Som forsvar fremlagde Niels Kaas derefter et brev fra sin broder, skrevet ca. 1 år før retshandlingen fandt sted. Dette brev giver et ret godt billede af Gjord Kaas. I brevet skriver han bl. a., at beskyldningerne mod ham må støtte sig på Birgittes løgnagtige og letfærdige snak. Han forsikrede, „så sandt hjælpe mig Gud, at jeg aldrig har haft med nogen kvinde at bestille, siden jeg fik min ægtehustru, fru Ermegaard. Jeg frabeder mig derfor, at fru Birgittes løgnagtige snak og påsigtelse skal komme til at skade mit gode rygte, ære og lempe“. Han tilføjer i brevet om Birgitte, „at det ikke alene er nu, at hun er befunden udi letfærdigt horeri, men også førend jeg drog af landet, var hun berygtet af misdædere, som er gangen til døde

derpå, og hun har i raad og daad været med til at forraade sin mand med trolddomsgerninger!“

Så blev Birgitte afhørt. Hun bekendte villigt igen, „at Gjord er fader til mine to sidste børn, og han har i langsommelige tider ligget i et ondt, forargeligt levned med mig.“

Dommerne kendte Gjord skyldig i anklagen. „Gjord Kaas bør for slige Hans grove gerninger at være æreløs og fredløs og straffes paa hans liv, ihvor han herefter træffes.“

Altså en dødsdom.

Fire dage senere tilkendte den samme ret fru Ermegaard skilsmisse fra Gjord Kaas.

Endelig, den 27. juni, faldt Birgittes dødsdom. Hun blev ligesom Gjord anklaget for boldskam og „burde derfor straffes på livet“.

Kirkeordinationen af 1537 og kong Frederik den Andens bekendtgørelser af 1582 om ægteskabssager forbød „Trolovelse, Ægteskab og Horeri, ikke alene i de forbundne Led, som er Søskende, Søskendebørn og Næstsøskendebørn, — men ogsaa Huusbonden at maa troloves med sin Huustru eller Huustruen med sin Huusbonds Slægt og blodsforvandte udi samme forbundne Led, fast mindre at leve med hverandre uden Ægteskab i Blodskam“.

Retsformanden, Christian Holk, forlangte derfor, at Birgitte skulle straffes på livet for kætteri, og han sluttede med at fremlægge Birgittes egen skriftlige tilståelse.

Birgittes farbroder, Aksel Rosenkrantz, forsøgte et kort, men svagt, forsvar for sin ulykkelige niece. Han beder den høje ret om, at hans broderdatter, som „desværre har forset sig mod Gud og Kongelig Majestæt, må nyde ret som andre, som forser sig mod Kirkeordinationen“, og henstiller til kongen personlig (Christian den Fjerde), at denne „ikke vil tragte hendes liv og ikke lade nogen Dødsdom overgaa hende, før hendes Skademand ogsaa er kommet til Stede“.

Til sidst stod Birgitte selv frem for den unge konge og den høje ret og kæmpede i en gribende tale for sit unge liv.

Hun bekendte igen, at hun havde fået et barn med Gjord Kaas før hans bryllup med fru Ermegaard Gyldenstjerne og et siden. Hun „forbandede sig paa“, at hun ikke havde haft „med nogen Menneske at gjøre til Uære i alle mine Dage endten før jeg fik min salig Huusbond heller den Stund Guud lod min salig Mand lefve med mig eller nogen Tid efter min salig

Husbonds Død. Saa kom Gjord Kaas til mig, oc jeg kunde slet ingen Sted være for hannom, til han bekomb hans onde Villie med mig, mig ret haardt emoed, som jeg vil klage honnom Dag og Nat for Guud oc Eders Majestæt oc for alle mine goede Slegt og oc Venner. Nu vil jeg belifve mig for et Skarn, som jeg aldrig ved dend Lod oc Part, jeg vil hafve i Guuds Rige, at jeg ret aldrig hafver haft mere med nogen Menniske at bestille, siden jeg blef fød til Verden uden alene Gjord Kaas. Det vil jeg døe paa“.

Hun sluttede med at henvende sig direkte til kongen og bad ham om, at han villé benåde hende. Hun tilbød at „reise af Kongens Lande, om Han ville det, eller blive hos min bedrøvede Moder“.

Intet, heller ikke denne gribende appel om nåde, kunne dog få kongen eller retten til at ændre dommen. Sagen havde været for oplagt.

Dødsdommen faldt den samme dag.

„Efterdi Birgitte Rosenkrantz har bekendt først for gode Mænd, siden for Kapitlet i Viborg saavel som ogsaa for Os, at Hun har lefvet udi et slemt, forargeligt Levned og Blodskam med Gjord Kaas, som var Hendes afgangne Husbond i andet Led, forvandt Guud den Almægtige til Fortørnelse, Menigmand til Forargelse og den Adelige Stand til Beskæmmelse og slig Blodskam brugt mod Ham, som var en Ægtemand, ikke alene een Gang, men i langsommelig Tid, saa de har faaet to Børn sammen, da siger Vi derfor saaledes til Ret, at Fru Birgitte Rosenkrantz har sig derved grovlig forset og bør straffes paa Hendes Liv“.

To dage senere, den 29. juni 1603, faldt hendes hoved for øksen på Gammeltorv i København. Samme dag var der herredag, og en stor del af den danske adel har sikkert overværet begivenheden.

Om Gjord og Birgittes to børn findes ikke mange efterretninger. Vi ved faktisk kun, at det første barn, datteren Anna, „skikkede sig ilde“, og at sønnen Christoffer blev kaptajn og kaldtes til Overklit, altså en gård, han har ejet. Helt let har det nok ikke været for de to blodskamsbørn at begå sig i verden.

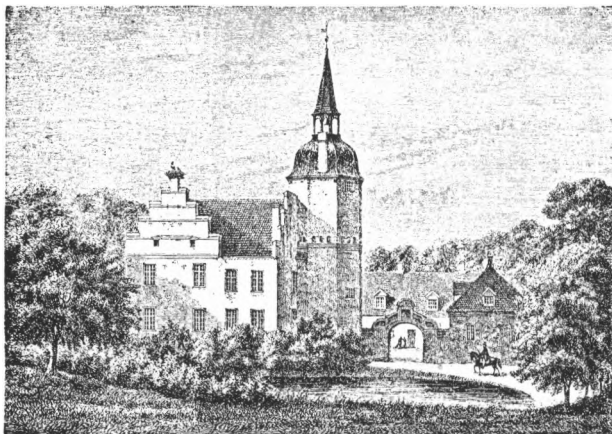
Gjord Kaas's dødsdom faldt jo samtidig med Birgittes. Han undgik dog straffen i 13 år, men da han efter 15 års udlændighed vovede sig hjem til Danmark, blev han øjeblikkelig fanget.

Det skete på „Birkelse“ hos broderen Niels Kaas. Han blev straks efter sin tilfangetagelse ført til København, og her faldt hans hoved for øksen den 9. marts 1616 på det samme torv, hvor Birgitte tidligere havde måttet lade livet for sin part af deres fælles skyld.

Rydhave overgik nu til Birgitte Rosenkrantz og Niels Kaas's datter *Anna*. Hun var kun en halv snes år gammel, da hun overtog forældrenes ret betydelige godser. Hun giftede sig tidligt med *Albert Rostrup* til Sjelleskovgård. Han var imidlertid en dårlig administrator, der hurtigt satte sine egne og sin hustrus ejendomme over styr. Allerede i 1615 solgte han Rydhave til *Anna Lykke*, der var enke efter statsholderen på øen Øsel, Klavs Maltesen Sehested til Højris. Hun afstod den i 1645 til sin søn, *Malthe Sehested*.

Efter således at have været i slægten Rosenkrantz eje i 129 år, skulle Rydhave i de næste 200 være knyttet til slægtsnavnet Sehested.

Rydhave slot. Kobberstik fra omkring 1850.

Malthe Sehested til Rydhave

Af de mange personer, der gennem århundreder har fået deres navne knyttet til Rydhave slot, findes der næppe én, der i anseelse kan måle sig med Malthe Sehested. Som adelsmand var han af sin samtid kendt af alle i landet, som menneske af alle, han gennem et langt liv kom i berøring med.

Han er tillige den af Rydhaves ejere, som vi i dag ved mest om, takket være en tidligere sognepræst i Borbjerg, Knud Poulsen Colding, der var kaldet til sit embede af Malthe Sehested. Han holdt begravelsestalen over ham i 1661 og udgav året efter talen i bogform.

Bogen, der i dag kun findes i et enkelt eksemplar på Universitetsbiblioteket i København, indeholder en levnedsbetegnelse af „Erlig og Velbiurdige Mand Malthi Zeested til Rydhaffve“. Det er denne betegnelse, der ligger til grund for det kendskab, vi i dag har til Malthe Sehested.

Ligesom det er tilfældet med slægten Rosenkrantz, hører også Sehestedslægten til en af de ældste danske adelsslægter.

Malthe Sehested blev født den 13. november 1596 på Arensborg på øen Øsel ved Estlands kyst. Denne ø var på det tidspunkt i den danske konges besiddelse, og Malthes fader, Klaus Malthesen, var statsholder på øen. Malthe tilbragte sin barndom i hjemmet, hvor hans forældre holdt ham til gudsfrygt og lærdom.

På en rejse havde hans fader engang truffet den polske adelsmand og feltmarskal, Jan Carol Chodkiewicz, og dette bekendtskab udviklede sig senere til venskab. Gentagne gange bad den polske fyrste sin danske ven om at måtte få en af hans sønner til page, og da Malthe havde lyst til krigerhåndværket, blev det ham, der fik lov at rejse. Det var ikke uden betænkelighed, at forældrene lod deres søn rejse. Det var et råt og

brutalt liv, han gik ind til. Desuden var Polen et katolsk land, og Malthe var opdraget i den lutherske lære. Før Malthe fik lov at drage af sted, måtte fyrst Chodkiewicz derfor love, at man ikke ville lægge pres på drengen for at få ham til at skifte tro, og at han to gange om året måtte rejse til Danmark for i en dansk kirke at modtage den hellige nadver.

Dette blev overholdt. Hvis ikke krige eller andet lagde sig hindrende i vejen, drog Malthe to gange hvert år til Danmark for at komme til alters. De første par gange har det sikkert været på Øsel, siden blev det i Ryde kirke.

Hans moder var ked af at skulle sende sin 15 års dreng af sted. Ved afskeden stak Malthe hende derfor en lap papir i hånden. På papiret havde han skrevet et vers fra Davids 37. salme: „Vælt din vej på Herren, stol på ham, så griber han ind.“

Den polske hærafdeling, som fyrst Chodkiewicz var leder af, var optaget af kampe i Letland, men kort efter, at Malthe havde meldt sig til tjenesten, blev denne hær forflyttet til Moskva. Den polske kong Sigismund ville have sin søn indsat som Zar over Rusland. Den polske hær besatte Kreml, hvorefter de oprørske russere lagde sig i en ring uden om Moskva. Det blev nu fyrst Chodkiewicz opgave at trænge gennem denne ring med forsyninger til de indespærrede. Forsyningerne blev skaffet ved togter dybt ind i Rusland. Til sidst lykkedes det russerne at gøre belejringen så fast, at det ikke var muligt for fyrst Chodkiewicz og hans hær at trænge igennem. Han trak sine tropper tilbage, og de indespærrede polakker måtte til sidst overgive sig.

Medens Malthe Sehested deltog i dette store drama, døde hans fader i foråret 1612. Moderen, Anna Lykke, rejste tilbage til Danmark og købte Rydhave. Godset bestod den gang foruden af slottet Rydhave med tilhørende jorde også af 27 gårde, 2 møller og nogle huse i Ryde. Hun skrev flere gange til Malthe og bad ham komme hjem, men han var faldet for godt til i Polen til at efterkomme hendes ønske på dette tidspunkt. At også den polske fyrste syntes godt om den unge dansker ses af, at han i 1614, da Malthe kun var 18 år gammel, udnævnte ham til ritmester ved sit eget livkompagni. Som sådan var han med til at skaffe forsyninger igennem til den omringede by Smolensk.

Malthes Sehested.

I forsommeren 1618 drog polakkerne igen ud mod russerne, men denne gang med en hær, der var meget dårligt udrustet, og som manglede forsyninger af enhver art. På dette togt stod Malthe Sehested meget igennem, udstod „med flere kække Soldater og Cavalerer mange vaagne Nætter med Hunger, Frost og Kulde.“

Natten mellem den 10. og 11. oktober samme år var Malthe Sehested med, da den polske hær forsøgte et nyt stormløb mod Moskva. Under kampene blev fyrst Chodkiewicz hest skudt, og fyrsten styrtede til jorden. Hurtigt var Malthe ved siden af ham, gav ham sin hest og erobrede sig selv en anden. I dette slag blev han ramt af et sværd i det ene ben, så han resten af sine dage haltede lidt.

I sommeren 1621 blev Polen angrebet af Tyrkiet. Malthe Sehested kæmpede også med i denne krig og tog ved den lejlighed en tyrkisk standart. Denne fane førte han med til Danmark, da han samme år ophørte med sin tjeneste i den polske hær og vendte hjem.

Han blev dog ikke længe i Danmark. De 10 års tjeneste i den polske hær havde givet ham eventyrblod i årene. Med sin to år yngre broder Mogens rejste han til Frankrig, hvor en krig mod Spanien syntes at ville bryde ud. Det kom dog ikke til krig, så brødrene drog videre til Spanien. Derfra var det deres mening at ville fortsætte til Malta for igen at komme til at kæmpe mod tyrkerne. Da nåede rygterne om forestående uroligheder mellem den danske konge, Christian den Fjerde, og den tyske kejser helt ned til Spanien. Brødrene rejste hurtigt hjem, og Malthe Sehested stillede sig til rådighed for den danske konge med „12 rustede Heste“.

Han var med i slaget ved Lutter am Barenberg, hvor den danske hær blev slået på flugt. Under flugten styrtede kongens hest. Hurtigt vendte Malthe Sehested sig med sine få tiloversblevne mænd mod fjenden og fik den opholdt så længe, at det lykkedes kongen at komme op på en anden hest og undslippe. Denne begivenhed, der uden tvivl reddede Christian den Fjerdes liv, glemte kongen ham aldrig.

Malthe Sehested var ikke bare en ung adelsmand, der kun tænkte på krig og eventyr. Under sit korte ophold i Danmark havde han lært en adelsdame at kende. Det var enken efter rigets marsk, Peder Munk til Estvadgård. Hun hed Sophie Pedersdatter Brahe. Der var stor aldersforskel mellem dem.

Hun var 47 år gammel, og Malthes Sehested var 31 år, da de den 22. april 1627 blev viet i Ålborg. Efter brylluppet slog de sig ned i Nordjylland på Sæbygård, som Sophie Brahe bragte med ind i ægteskabet.

Længe fik de dog ikke lov til at nyde hvedebrødsdagene. Samme forår gik den tyske kejser med sin hær på 70.000 mand over Elben og drog op i Jylland. Det blev en tid med røverier og plyndringer af både danske og tyske lejetropper. Alle, der på nogen måde kunne, flygtede til Norge, øerne eller til Sverige. Malthes Sehested og Sophie Brahe flygtede til Sverige.

Det så dårligt ud for landet, alt var i en elendig forfatning. Til sidst henvendte hele den danske adelsstand sig til kongen og bad om, at der måtte blive sluttet fred eller til „ved Magt at uddrive Fjenden, thi ellers synes det aldeles og plat at være ude med os“.

Der blev sluttet fred, og kongen bestemte sig for at hjælpe sine adelsmænd økonomisk. Således fik Malthes Sehested overladt en gård på Sjælland. I 1629 blev den endelige fred undertegnet i Lübeck. Prisen, som danskerne måtte betale for dette krigsventyr, var meget stor. Således mistede Malthes Sehested tre af sine brødre.

I 1631 flyttede Malthes Sehested og hans hustru tilbage til Sæbygård i Jylland, og her tilbragte de nogle rolige år. Sophie Brahe blev kendt for sin godgørenhed mod egnens fattige, og i denne omsorg blev hun støttet af sin mand. I disse år færdedes ægteparret også en del ved det danske hof. De var således med ved enkedronning Sophies begravelse i 1632 og ved prins Christians bryllup med den sachsiske prinsesse Sybille i 1635.

I 1638 døde fru Sophie Brahe. Forholdet mellem de to havde været ualmindeligt godt trods den store aldersforskel. Måske havde hendes modenhed lagt en dæmper på hans voldsomme krigernatur. Til deres store sorg havde ægteskabet været barnløst. Fru Sophie blev begravet i Volstrup kirke, og kort efter afstod Malthes Sehested Sæbygård og flyttede til en anden af sine ejendomme, gården Boller i Børglum herred.

I begyndelsen af 1640 bad han om jomfru *Margrethe Reedtz* hos hendes fader, rigsråd Frederik Reedtz. Han fik ja, både fra faderen og jomfru Margrethe, og den 25. september samme år blev de viet i Viborg. Året efter blev det første barn født, og derefter fulgte det ene barn efter det andet. Det sidste barn

blev født i 1652, og det var nummer 10. Af disse mange børn døde de fire som ganske små.

I året 1643 blev der igen kaldt på krigeren Malthe Sehested. Uden forudgående varsel faldt den svenske hærfører Torstensson ind i Jylland med sin hær. Der blev i hast stillet et jysk rytterkompagni på benene, og med det forsøgte man at standse den svenske fremrykning i Jylland. Her var Malthe Sehested med som løjtnant. På højderne nord for Kolding fik man kontakt med fjenden. Det blev en hård kamp, der endte med, at de danske ryttere måtte trække sig tilbage til Snoghøj. Senere udtalte svenskerne om denne kamp, at de danske ryttere havde kæmpet godt, men at deres bevægelser var blevet hindret af deres tunge rustninger og hestens fedme.

Da kampene senere blev ført over til Sjælland, blev Malthe Sehested udnævnt til ritmester og førte den ene halvdel af de sjællandske ryttere. Da freden blev undertegnet i 1645, måtte Danmark bl. a. afstå den ø, hvor Malthe Sehested var blevet født, øen Øsel i Østersøen.

I marts 1645 mistede Malthe sin moder, og efter hende arvede han Rydhave. Han kom til at holde uendelig meget af dette sted. Familien slog sig ned her, og Malthe Sehested tog fat på at udbygge slottet for alvor. Det er således ham, der byggede den nuværende hovedbygning, dog kun i et stokværk. Han købte også den nærliggende Vinderup hovedgård og indrettede den som ladegård til Rydhave.

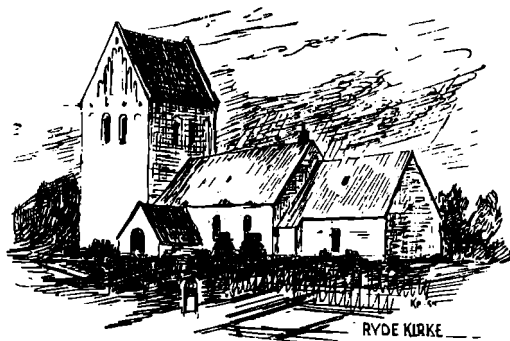
I 1648 udnævntes Malthe Sehested til lensmand over Stavanger len. Det blev iøvrigt en af de sidste udnævnelser, som Christian den Fjerde kom til at foretage. Han døde få måneder senere. Familien Sehested måtte bryde op fra Rydhave og bosætte sig i Stavanger. Her fødtes den sidste af deres børn, Jens.

I sin lensmandstid lykkedes det Malthe Sehested at skaffe Stavanger to goder, som savnedes meget hårdt. Han fik oprettet byens første apotek og sørgede for regelmæssige postforbindelser til Oslo og Bergen.

Et par år senere ansøgte han kongen om at måtte blive lensmand i Jylland i stedet for i Stavanger. Det faldt ham svært at være så langt fra sine ejendomme og sine gode venner herhede. Ansøgningen blev bevilget. I 1653 byttede han len med Henrik Belov, der hidtil havde været lensmand over Aastrup len.

Muligvis har han måtte betale kongen for byttet, for i et brev, der er dateret den 11. marts 1653, skriver kongen, Frederik den Tredie, til Peder Reedtz:

„Eftersom Os Elskelige Malthe Sehested sig til Vor Flaades Udrustning godvilligen hafver erbydes Os og Kronen i disse vanskelige og meget besværlige Tider nogen Udrustning at vilde gjøre, saa . . .“. Som pant for denne hjælp til flådens ud-

*Ryde kirke stammer fra slutningen
af det 12. århundrede.*

rustning fik Malthe Sehested overladt nogle af kongens jorder.

Efter et omtumlet liv var den gamle kriger ved at falde til ro. Kræfterne begyndte at svigte, og det sår, han i sin ungdom havde fået i det ene ben, generede ham en del. Han passede på, at hans hustru ikke skulle mærke, hvor svag han egentlig var, for det gik hende altid nær, når hun så, at han led.

Pasningen og tilsynet med Rydhaves jorder optog meget af hans tid. I 1660 opgjordes ejendommen til 43 tdr. hartkorn, Vinderup ladegård til 22 tdr. hartkorn. Desuden hørte der til godset 25 gårde i Ryde sogn og 31 gårde i Sahl sogn. Ialt var der ca. 500 tdr. land, hvoraf dog en del lå udyrket hen, rimeligvis som følge af krigen.

Som lensmand over Aastrup len havde han også nok at gøre. Han skulle skaffe penge og soldater til kongens styrker, sørge

for at istandsætte veje og broer i sit len. Men hans svaghed tog til. Der blev tilkaldt læger fra Viborg, men de kunne ikke hjælpe ham. Da han selv var for svag til at rejse til København for at blive hjulpet af læger der, rejste hans hustru derover for at hente råd og hjælp.

I juni 1661 skulle han på en rundrejse i sit len. Margrethe Reedtz ville ikke lade ham rejse ene, så de forlod sammen Rydhave. De besøgte også Malthe Sehesteds gård Boller, blev der nogle dage og begav sig så på hjemturen til Rydhave. Da de nåede til Ålborg, blev han syg. Hans hustru bad ham blive der nogle dage for at komme til kræfter, inden de fortsatte hjemrejsen, men han længtes hjem og ville fortsætte. På den videre hjemrejse besøgte de venner og familie på Nøragergård og Krabbesholm. Endelig d. 13. juli nåede de tilbage til Rydhave.

Da de var kommet ind i stuen, omfavnede Malthe Sehested sin hustru og sagde: „Gud være tusindfold lovet, at jeg nu er i mit eget hus, og for alle ting, at Gud har givet mig dig, som jeg altid har haft så stor tjeneste og omhyggelighed af i min svaghed. Gud vil lønne dig igen. Nu er jeg tilfreds, hvordan Gud vil have dette med mig.“

Så gjorde han sig stærk og lod som om, at denne udtalelse kun skyldtes hans sædvanlige svaghed og træthed efter rejsen. Den næste dag kom lægen, men han kunne ikke give meget håb. Der blev sendt bud efter slægt og venner, der kom og tog afsked med ham. Hans dybt bedrøvede hustru sad ved hans seng dag og nat og vågede over ham. Den 18. juli fik han besøg af sin søster, Anna Sehested, som han havde længtes meget efter. — Dagen efter modtog han for sidste gang den hellige nadver.

Malthe Sehested var ved bevidsthed til det sidste. Medens dagene langsomt skred frem, talte han med sine nærmeste og med sin sognepræst, pastor Colding. Tidligt om morgenen den 20. juli 1661 udåndede den gamle kriger.

Den 20. august samme år blev han begravet i Viborg domkirke. Foran kisten førtes den standart, han som ganske ung havde erobret under kampene mod tyrkerne. Senere opsatte hans enke et epitaphium over ham i domkirken. På dette findes portrætter både af Malthe Sehested og hende selv.

Her er mest fortalt om krigeren Malthe Sehested og hans eventyr i ind- og udland. Men han var ikke kun soldaten, der tænkte på død og lemlæstelse. Han var en mand med høje idea-

Slottets ældste dele er bygget på et fundament af kampesten og tilhuggede kvadre.

ler og en stærk tro. Derom vidner bl. a. det brev, som han gav sin moder, før han første gang drog hjemmefra. Dette brev fortalte ikke bare om hans sønlige følelser, men også om den tro, der altid var levende hos ham, og som ikke blev ødelagt trods mange års krigstjeneste.

Pastor Knud Poulsen Colding, der holdt ligtaalen over Malthe Sehested i Viborg domkirke, blev kaldet til sognepræst i Borbjerg og Ryde i 1647. Han har fortalt om sit første møde med Malthe Sehested, der fandt sted, da han kom til ham på Rydhave for at takke for udnævnelsen. Ved den lejlighed sagde Malthe Sehested til ham: „Du skal som min sognepræst og sjælesørger vide, at gør jeg noget, eller undlader jeg at gøre noget, som jeg burde, er det din pligt at gøre mig opmærksom på det. Hvis du gør det, enten jeg adlyder eller ikke, skal du være fri. Gør du det ikke, skal du svare til det overfor Gud“.

Dette måtte den nye sognepræst aflægge ed på at ville holde.

Pastor Colding gav i sin ligprædiken denne karakteristik af Malthe Sehested:

„Aldrig luct Han sin Haand til for de fattige oc meest i disse besværlige Tider, baade medens hand vaar fra sit eget Huus og Hiem oc vaar under Fiendens Aag, haffver dog icke sparet den Middel Gud gaff hannem. Altid forholt hand sin kiære Frue oc Børn, de icke skulle glemme den fattige, at Gud igien skulle betencke dennem i all deris Nød.

Dend ringeste Tiener eller Bonde hand haffvde, var hand ligesaa villig at handle og tale med som dend, der kunde være lig baade i Byrd oc Blod.“

Den omtalte ligprædiken slutter med følgende vers:

„Med David hand altid søgte
Guds Ære oc altid offte
Tro Tienist imod sin Konge
Kierlighed mod gaml oc unge
Gaff de arme rundelig.
Och er dend en værd at elske
Som dit Folck oc Landet frelste.
Det var hans Idret allene
Nest Gud Kongen self at tiene.
Defender' Religion.
Hand det Altar vilde bygge
Som laa falden uden Skygge.
Kirckens Tiener hand forsvarit.
Hand Guds arme self huusvalet,
Giorte got mod alle Mand.“

200 år i Sehested-slægtens eje

Malthe Sehesteds enke, *Margrethe Reedtz*, overlevede sin mand i over 30 år. Hun var en dame, der med dygtighed forstod at lede og styre den store ejendom.

Trods vanskelige tider for landet formåede hun at øge sin formue og holde sammen på sine vidtstrakte besiddelser. Hun købte yderligere fire store herregårde, nemlig Estrup, Skodborghus, Øllufgård og Blistrup, som hun alle kunne fastholde og siden lade gå i arv til sine børn.

I hendes tid foretoges en landmåling, og fra denne lejlighed gives følgende beskrivelse af Rydhave:

Til ejendommen hører fiskeriet i „Aaen hin Helle“, hvilket dog ikke regnedes for særlig udbytterigt. Vest for slottet fandtes en lille lund, „hvorudi er Elleris og Træer, saa oc Løvtræer med nogle faa Bøgetræer iblandt bemængte, hvorpaa ej nogen Svin kan fedes, men Træerne Aar efter andet udgaa og forraadne“.

Rydhaves marker var på 15 års tægter, men „denne Jord kan ej bruges uden Gøde oc ere af tynd Sæd oc vil have lang Hvile, om det skal give Korn.“

Ejendommens enge lå vest for skoven, men disse enge blev nemt sat under vand, når åen gik over sine bredder, „saa oc Høet tidt fordærves og raadner“. For at beskytte disse lave enge lod Margrethe Reedtz bygge et dige langs åen. Hun købte også mere eng nordvest for skoven, så der en overgang avledes 250 læs hø om året. Som græsning benyttedes de marker, der ikke blev drevet. Til Rydhave hørte desuden en lille mølle, men den stod som oftest stille i sommertiden på grund af vandmangel.

Major Frederik Sehested.

En skatteliste fra 1678 opgiver Rydhaves beboere til: Fru Margrethe Reedtz, jomfru Kirsten Rothkirch, en rejsetjener, en ladefoged, en dreng, 4 piger og 2 hyrdedrenge.

Gårdens besætning bestod af: 140 okser, 14 køer og 8 heste. Arbejdet i mark og stald blev udført af hoveripligtige fæstebønder.

Fru Margrethe ejede ligesom sin mand et mildt sind overfor sine undergivne. Sagnet fortæller, at en søndag i 1690 havde nogle karle stjålet tømmer i Rydhave skov. De blev pågrebet, men da deres pårørende gik i forbøn for dem, lod fru Margrethe Reedtz dem ikke straffe. Til gengæld måtte tyvene love aldrig mere at vise sig i Rydhave skov og iøvrigt „udstaa Kirkens Disciplin for deres Kirkebrøde og Helligdagsovertrædelse“.

I 1684 lod fru Margrethe opføre en skole i Ryde til bøndernes børn. Den var på 7 fag egetømmer. Desuden skænkede hun 200 rdl. og det årlige udbytte af en af sine gårde i sognet.

At bygge skole for sine fæstebønders børn var på den tid noget ganske uhørt, men det giver et godt billede af Margrethe Reedtz. Hun betalte ligeledes lærerlønnen, der udgjorde 20 sletdalere. For denne sum skulle degnen, der var lærer, desuden

Birgitte Sophie Sehested.

betale en skoleholder i den østlige del af sognet, samt en medhjælper til skolen i Ryde.

Skolemesteren skulle lære børnene „katekismus og nogenlunde at regne, skrive og læse prent.“

Margrethe Reedtz døde i 1693 og blev begravet ved siden af sin mand i familiegravstedet i Viborg domkirke.

Over havedøren på Rydhaves hovedbygning, den del af slottet, som Malthe Sehested og Margrethe Reedtz lod bygge, sidder i dag en sandstensplade med deres våbenskjolde.

Ved hendes død overgik godset til sønnen *Frederik Sehested*. Han var født i Slagelse i 1645. Det var på det tidspunkt, da hans forældre var fordrevet fra Jylland, og hans fader førte de sjællandske ryttere i kampen mod svenskerne. Størstedelen af sin skolegang fik han i Sorø, hvorefter han i næsten 10 år opholdt sig i Tyskland, Holland, Frankrig og Italien. Han valgte den militære løbebane, og da han i 1708 tog sin afsked, havde han rang af major.

Frederik Sehested var en dygtig administrator, der ved en række heldige køb forøgede sine besiddelser. I 1714 blev han ejer af Vinderup, som ved skifte efter hans moder var kommet

til andre arvinger, i 1719 købte han Krabbesholm, og i 1726 købte han Villestrup og halvdelen af Stubbergård. Hans andel af Stubbergård kom i de efterfølgende 100 år til at høre sammen med Rydhave. Ved sit ægteskab med *Else Rothkirck* erhvervede han ligeledes Krogsgård i Skads herred.

Af de tidligere bygninger på Stubbergård findes i dag kun nogle overdækkede kælderhvelvinger.

Efter kun få års ægteskab døde fru Else Rothkirck. Da ægteskabet havde været barnløst, var to søsterdøtre til fru Else indsat som arvinger. De hed Sophie Antonette og Anne Kirstine Lange. I 1706 giftede major Frederik Sehested sig imidlertid med en slægtning, *Birgitte Sophie Sehested*, og der blev beskikket en kommissær til at varetage de to frøkeners arveinteresser.

I dette ægteskab var der en søn og en datter, begge født på Rydhave og døbt i Ryde kirke. Ved sin mands død i 1726 flyttede fru Birgitte til Villestrup, hvorfra hun i de følgende 29 år styrede det vidtstrakte gods med stor dygtighed. Hun døde i 1755 og blev begravet i Astrup kirke.

I 1693 blev Rydhave slot udnævnt til en slags frivilligt fængselssted for en datter af Malthe Sehested og Margrethe Reedtz, Sophie Sehested. Hun havde været gift med Ulrik Sandberg, men var nu enke. For at undgå retsforfølgelse af mange kreditorer, som hun skyldte penge, måtte hun indgå aftalen om at opholde sig på Rydhave og ikke forlade stedet, før gælden var betalt. I 1706 udfriede døden hende af fængselsopholdet, og hun blev begravet i Ryde kirke.

Da man i 1951 restaurerede Ryde kirke, fandt man under koret en krypt med rester efter en kiste, som sikkert har været Sophie Sehesteds. Hun er den eneste, med tilknytning til Rydhave, om hvem man ved er blevet begravet inde i kirken. Krypten, hvortil nedgangen har været i midtergangen, var efter begravelsen blevet muret til. Heller ikke i dag er der nogen adgang til rummet under koret.

I kælderen under Rydhave hovedbygning findes et gammelt andagtsrum, der sikkert stammer fra den katolske tid. Til dette andagtsrum har slottets ejer haft direkte adgang fra sit kontor, Rosen. Da andagtsrummet blev istandgjort i 1961, fandtes under mange lag hvidtekalk et sort lag. Det vides, at det har været skik at male et rum, hvor der stod lig, sort. Der har altså engang stået en kiste i det gamle andagtsrum. Har det været Sophie Sehested eller måske hendes fader, Malthe Sehested?

I 1753 havde fru Birgitte Sehested overladt Rydhave til sin søn *Jens Sehested*. Da hun døde, fik han ligeledes Vinderup og Stubbergård, så hans ejendom blev på henved 700 tdr. hartkorn. Den øvrige del af forældrenes ejendom kom til at tilhøre søsteren, Else Margrethe Sehested.

Også Jens Sehested var uddannet indenfor militæret og havde rang af oberstløjtnant. Han var gift med Elisabeth Birgitte Nielsdatter, og i ægteskabet var en datter, *Birgitte Sophie*.

Jens Sehested forstod også den kunst at få pengene til at vokse. Ved sin død i 1773 efterlod han sig en formue på 75.000 rigsdalere foruden en del værdipapirer.

Da Birgitte Sehested blev enke gjorde hun brug af en gammel forordning fra 1691, der tillod hende at overtage godset til en pris, der stod i skrigende misforhold til dets virkelige værdi. Derved blev datterens arvepart forholdsvis ringe, mens hendes egen del blev så meget større. Det var derfor ikke noget under, at hun, der dog var omkring et halvt hundrede år, blev stærkt ombejlet og efter få års enkestand blev ført til brudeskammen

af den ti år yngre oberst og kammerherre, *Frederik Numsen*. Han gik senere i russisk tjeneste og døde i 1802, to år før sin hustru. Ægteskabet mellem disse to var ikke særlig vellykket.

Det var ægteskabet mellem datteren Birgitte og kammer-

Oberst Frederik von Numsen.

herre *Niels Sehested* heller ikke. Dette ægteskab blev indgået, da hun var 16 år og han 26. Niels Sehested blev i 1789 udnævnt til stiftsamtmænd i Viborg.

Den talrige børneflokk blev ikke noget bindeled mellem forældrene. Han levede det meste af tiden et lystigt ungarleliv i Viborg, mens hun oftest opholdt sig andetsteds. I 1801 købte

hun gården Strandet. Her flyttede hun senere hen, da de to ægtefæller gled mere og mere fra hinanden, og her døde hun i 1845.

I 1811 blev Niels Sehested anklaget for bedrageri, men klarede sig fri af anklagen. Denne alvorlige beskyldning har sikkert været medvirkende årsag til, at han i 1813 blev afskediget fra sin stilling som stiftsamtmænd, dog med nåde og med pension.

Mens ægteparret endnu boede på Rydhave, fandt her en begivenhed sted, som St. St. Blicher omtaler i sin novelle „Eneste Barn“. Efter denne historie skulle Niels Sehested nærmest have bortført jomfru Charlotte Amalie Schinkel fra sit hjem på Hald i 1792 og taget hende med til Rydhave, hvor han fejrede hendes bryllup med søløjtnant Braem.

Om Niels Sehested fortælles der ligeledes, at han tog blyet af taget på Rønbjerg kirke og lagde tegltag i stedet. Blyet brugte han til taget på Rydhave.

Niels Sehested købte Rydhave i 1783 af *L. W. von Bülow*, der, så vidt vides, allerede i 1779 stod som ejer af godset. Ejendommen bestod foruden af Rydhave også af Vinderup og halvdelen af Stubbergård. Den sidste halvdel af denne købte han i 1790, og således blev denne gamle herregård endelig samlet på én hånd efter i over 100 år at have været delt på flere.

I 1791 opgives Rydhaves jorde til at være på 266 tdr. land fordelt på 10 indhegnede marker. Heraf blev de 4 brugt og gav 5—7 fold, mens de 6 marker hvilede. Desuden fik Rydhave kirketiende af Ryde og Borbjerg kirker. Godset blev drevet ved hoveri af 34 bønder, hvoraf de fleste boede i Ryde sogn.

Få år senere oprettede Niels Sehested en parcelgård, som han gav navnet Østergård. Denne gård blev, tillige med Ryde sogns kirketiende, bortforpagtet for 350 rdl. om året. Østergård er dog senere blevet nedlagt igen.

I 1799 begyndte Niels Sehested at udskifte godset og frasolgte i de følgende år en stor del af jorden. Der blev på Rydhaves jorde oprettet 6 nye huslodder og 22 nye ejendomme. Hver ejendom var på ca. 6 tdr. land hartkorn.

De nye gårdejere måtte dog stadig udføre hoveri på Rydhave, ikke almindeligt markarbejde, men alt forefaldende arbejde lige fra reparation af ladegården til havearbejde. Hver af de nye gårde forpligtede sig til 103 hoveridage om året. Det

vil med andre ord sige, at hver tredie dag skulle gårdene stille en mand gratis til rådighed for Rydhave.

Desuden skulle der stadig betales afgifter, landgilde, til Rydhave. F. eks. skulle gården „Kojborg“ hvert år yde:

- 2¹/₂ skæpper rug.
- 1 tønde og 6 skæpper byg.
- 2 tønder og 2 skæpper havre.
- 35 pund smør.
- 2 høns.
- 1 snes æg
- og i kontanter 1 rigsdaler og 19 skilling.

Ialt indbragte dette landgilde hvert år Niels Sehested en værdi på 231 rigsdalere og 70 skilling. Regner vi disse ydelser om efter landbrugspriserne i disse år, ville det betyde en indtægt for Rydhave på 16—17.000 kroner.

I 1812 frasolgtes Vinderup, men på trods af alle disse handeler kom Niels Sehested længere og længere ud i økonomisk uføre. Han døde i 1821, og Rydhave gled ud af Sehested'ernes eje efter at have tilhørt denne slægt i 200 år.

Rydhave kom til auktion i 1825 og blev købt af Viborg Stift for 6100 rigsdalere. Tre år senere blev Rydhave solgt til nordmanden *Peter Bracht* for 11.000 rigsdalere. Bracht boede på Rydhave i en menneskealder. I hans tid blev den nye matrikelordning indført, og Rydhave blev opgjort til 36¹/₂ tdr. hartkorn.

Peter Bracht solgte godset i 1856 til *C. V. A. Christensen*, der kort efter solgte det videre til lensgreve, dr. phil. *Gregers Christian Raben* til Aalholm.

»Den gale greve«

Af de mange personligheder, der gennem århundrederne har ejet Rydhave slot, har grev Raben været en af de markanteste. Folkeviddet på egnen døbte ham „den gale greve“, og det har sikkert ikke været uden grund. Han var på mange måder en original, hans opførsel ofte usædvanlig. Han kunne være hård mod andre, men var altid hårdest mod sig selv.

Da han købte Rydhave, var det blevet mode indenfor det højere aristokrati at købe og opdyrke hedestrækninger i Jylland. Grev Raben kunne, rent økonomisk, tillade sig at følge modens luner, for han var meget velhavende. Han skal engang have udtalt: „Selv om jeg daglig satte 500 rigsdalere til, kan jeg ikke dø fattig.“ Foruden Rydhave ejede han også det store Aalholm gods på Lolland og en del ejendomme på Fyn.

Han brugte mange penge på at istandsætte Rydhave. Han byggede den nuværende sydfløj i to etager og lod den indrette til mejeri. Han satte spiret på tårnet, forsynede det med ur og klokke, og det var også ham, der byggede den stråtækte skovfogedbolig ved voldgraven. Også skoven kostede han meget på, og her i skoven findes stadig et minde om et af grev Rabens mærkelige påfund.

På en af sine mange rejser havde han i Frankrig smagt stegte frølår. Det kom han til at synes så godt om, at han besluttede, at nu skulle der avles frøer på Rydhave. Han fik gravet en stor dam i skoven, importerede avlsfrøer fra Frankrig — og tabte så iøvrigt snart interessen for projektet igen.

På det rent landbrugsfaglige var han en foregangsmand på egnen. Han havde dygtige forvaltere, og der blev ofret meget på at få jorden så ydedygtig som muligt. Hans interesse for hedens opdyrkning gav sig udslag i, at han lod bygge 8 nye lejhuse, der blev overladt til lejerne på meget rimelige vilkår.

*Kobberstik af Rydhave slot fra omkring 1860.
I forgrunden grev G. C. Raben.*

En stor del af sine hedestrækninger lod han tilplante med nåletræer. Det gælder således den nuværende plantage på Ryde Bavnehøj.

Grev Raben var, da han købte Rydhave, enkemand. Efter sin hustrus død blev han meget rastløs. Han kunne ikke trives hverken på Aalholm eller Rydhave, men tilbragte en meget stor del af sin tid med rejser rundt i Europa.

Han holdt meget af at gå på jagt, især bjørnejagt. Engang havde han på en jagt i Norge nedlagt en særlig stor bjørn, og den besluttede han at forære til den danske konge, Christian den Niende. Han lod bygge en særlig slæde til bjørnen og sendte den på den lange rejse ned gennem Sverige til København, hvor en del af bjørnen blev serveret ved kongens taffel.

Sine rejser foretog han i hestevogn, kun ledsaget af sin kusk og tjener. Da han engang en regnfuld efterårsdag befandt sig mellem Sevel og Rydhave, mødte vognen en gammel kone, der traskede afsted gennem pløret. Grev Raben fik standset vognen og tilbød konen at køre med. Hun tog mod tilbudet og steg ind i kareten.

Da de havde kørt lidt, spurgte greven: „Hør, min gode kone! Hvad siger man i grunden her på egnen om ham den gale greve på Rydhave?“

Den gamle, der ikke vidste, hvem det var, hun var kommet op at køre med, tøvede lidt, men så sagde hun: „Tja, man siger vel nærmest, at han gør hverken godt eller ondt!“

Det svar har sikkert givet grev Raben noget at tænke på, for et øjeblik senere, da vognen befandt sig i en stor vandpyt, bød han igen kusken at standse vognen, åbnede vogndøren og bad konen om at stige ud.

Hun har sikkert ikke forstået meningen med dette, men har alligevel foretrukket at adlyde. Da hun stod nede i vandpytten, bøjede grev Raben sig ud og rakte hende en guldtikrone med ordene: „Vær så god, min gode kone, og så kan hun iøvrigt gå hjem og fortælle folk, at greven på Rydhave *både* kan gøre godt og ondt!“

Så smækkede døren i, og vognen rullede bort.

Da jernbanen kom til egnen, behøvede han ikke længere at køre den lange vej til Århus i hestevogn. Han kunne tage toget i Vinderup. Grev Raben og stationsforstanderen her var dog ikke de allerbedste venner. Greven har vel ikke syntes, at sta-

tionsforstanderen var så villig til at springe og bukke, som han kunne ønske det.

Engang fik stationsforstanderen sig en regulær dukkert. Greven var kommet til Vinderup for at tage toget til Struer. Mens han står og køber billet, sender stationsforstanderen toget af

*Greve, dr. phil. Gregers Christian Raben.
(Efter maleri).*

sted — 2 minutter for tidligt. At grev Raben blev rasende, er vel ganske naturligt. Han beordrede stationsforstanderen til at telegrafere det skete til Struer, men stationsforstanderen prøvede at klemme sig udenom. Han var dog klar over, at denne gang var spøgen drevet for vidt. Derfor prøvede han med bønner og trusler at få grev Raben til at skifte sind, men det var umuligt. Sagen endte med, at stationsforstanderen telegrafe-

rede til Struer, og ledelsen her måtte sende et extratog til Vinderup for at hente den triumferende greve.

Jeppe Aakjær nævner i et digt grev Raben. Det er i digtet „Jens Kuk“, der findes i digtsamlingen „Rugens Sange“. Jens Kuk er en spillemand, der før har været kusk for grev Raben.

„For resten ved enhver,
at Jens Kuk er snapsen værd,
for han har kørt for greven på Rydhave.“

I det sidste vers skriver Jeppe Aakjær:

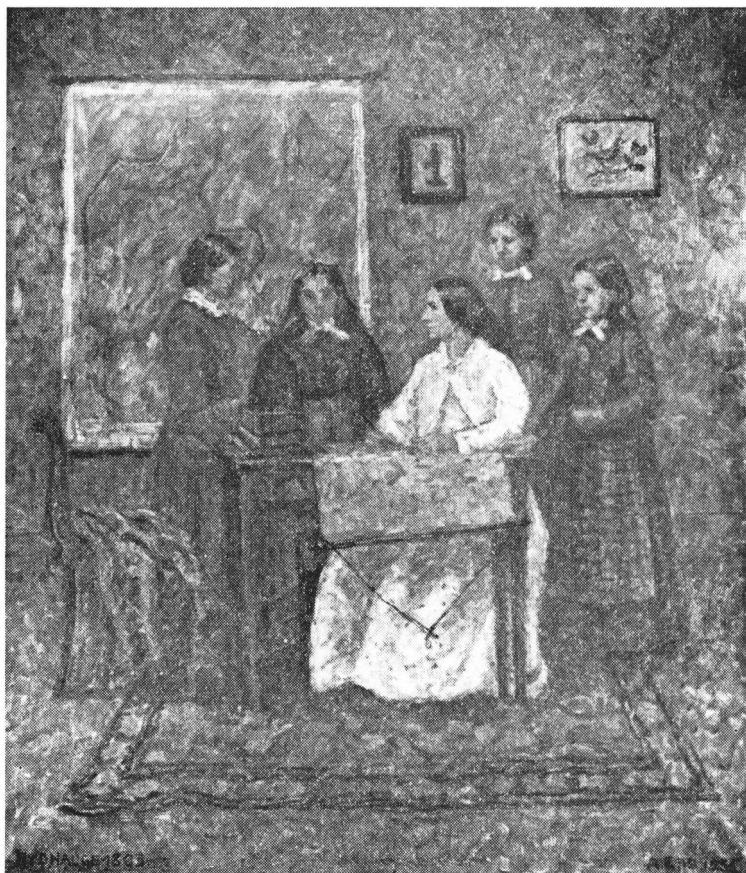
„Men er der trist i sjælen, og er det småt med sol,
da fyrer Kuk en kende med sin brændevinspistol,
da stryger han ved diget sin kalveskindsfjøl,
som ville han i skrat sin sorg begrave;
og snart han hildes ind
i sit sære tonespind
og drømmer, *han* er greven på Rydhave.“

At grev Raben både kunne gøre godt og ondt, viste tildragelsen med den gamle kone, der var kommet op at køre hos ham. Dette blev bekræftet, da hans testamente efter hans død blev åbnet. Da viste det sig, at der var sat et stort beløb af til pension til hans tjenestefolk, og 70.000 rigsdalere var sat af til et fond, hvis renter var tiltænkt fattige og værdig trængende i Ryde sogn og i de tre sogne på Lolland, hvor han havde ejendomme. Dette fond eksisterer stadig, og pengene uddeles hvert år ved juletid.

Ægteskabet mellem grev Raben og hans hustru, Anna Margrethe Lund, havde været barnløst. Kort før Anna Lunds død havde de adopteret en lille pige, der var en niéce til grevinde Raben. Hun hed Amalie. Denne unge pige tilbragte det meste af sin ungdom på Rydhave, og hun var vel den eneste, der rigtig forstod sin stedfader. Hun var meget dygtig til at spille klaver, og det var, som om hun med sit spil kunne berolige grevens ofte voldsomme sind.

Hvis hendes stedfader var berygtet på egnen for sine mange særheder, var Amalie Raben meget afholdt af befolkningen for sin godhed mod høj og lav. Hun besøgte syge og fattige og hjalp også med penge, hvis det var nødvendigt.

Da hendes stedfader så ofte var på rejse, var hun for en stor del overladt til sit eget selskab på Rydhave. Som en slags tids-

*Amalie Raben underviser unge piger på Rydhave slot.
Maleri af datteren Anna E. Munch.*

fordriv begyndte hun derfor at holde skole for nogle fattige unge piger fra Ryde. Hun gav dem en slags udvidet undervisning, en fortsættelse og videreføring af de kundskaber, der var givet i Ryde skole.

Under en rejse til Christiania havde Amalie truffet den norske digter, Andreas Munch, og bekendtskabet blev fornyet, da de senere mødtes i London. Bekendtskabet udviklede sig til venskab og senere til forelskelse.

Grev Raben var meget imod denne forbindelse. Andreas Munch var enkemand og tillige 21 år ældre end Amalie. Til sidst forbød han hende helt at have nogen som helst forbindelse med Andreas Munch.

På sine korte besøg på Rydhave kunne han dog se, at hans datter led under denne hårde dom. Pludselig en dag skiftede han mening. Han skrev selv til Andreas Munch og gav sit samtykke til brylluppet. Selv ville han dog ikke overvære begivenheden. Straks efter, at brevet var skrevet og sendt af sted, sagde han farvel til Amalie og begav sig igen ud på rejse.

Vielsen fandt sted den 10. oktober 1865 i Borbjerg kirke. Det var sognepræsten i Borbjerg, pastor Møller, der viede dem. Han var en af Amalie Rabens gode venner på egnen. Bryllupsfesten blev holdt på Rydhave.

Grev Raben havde forbudt de nygifte at vise sig på nogen af hans ejendomme efter brylluppet. De bosatte sig derfor i København. Først på grev Rabens dødsleje kom der en forsoning i stand mellem far og datter. Han lå syg på sin fynske ejendom Søbo, da dér blev sendt bud efter Amalie. Hun rejste straks derover og var hos ham, da han døde den 27. maj 1875.

I ægteskabet mellem Amalie Raben og Andreas Munch var der tre børn. En af disse, Anna Elisabeth Munch, blev senere en kendt malerinde. På Rydhave slot findes i dag tre af hendes malerier, et forestillende hendes moder, der underviser pigerne fra Ryde. Et portræt og en broncebuste af Amalie Raben blev skænket Rydhave ved Anna Elisabeth Munchs død i 1961.

Buste af Amalie Raben. Står i biblioteket på Rydhave slot.

Den sidste adelsmand på Rydhave

Allerede i 1873 solgte grev Raben Rydhave til grev *F. V. F. Danneskiold-Samsøe* til Ulriksholm. Denne nye ejer fortsatte grev Rabens bestræbelser på at gøre Rydhave til et mønsterbrug. Han byggede de nuværende avlsbygninger, dannede en stamme af malkekvæg, der var en af de bedste i Jylland, og tilplantede så megen hede med nåletræer, at Rydhaves skove udgjorde næsten 300 tdr. land. Ved de to grevers bestræbelser var det lykkedes at gøre Rydhave til en fuldt ud tidssvarende gård. Af dens areal på 1000—1100 tdr. land var over 300 udlagt som marker, 100 som eng, ca. 75 med løvskov og ca. 200 med nyere nåleskov.

Ikke underligt, at Rydhave blev betragtet som et godt uddannelsessted for unge landmænd, og det var ikke få unge landmænd, der under grev Danneskiold-Samsøes ledelse fik en 1. klasses undervisning på det gamle gods.

Da grev Danneskiold-Samsøe døde i 1895, beholdt hans enke, *grevinde Eugenie*, foreløbig gården, men i 1911 solgtes den til udstykning og fordeltes på mange hænder. Hovedparcellen, hvormed avlsbygningerne fulgte, blev en gård på 153 tdr. land. Slottet med park og skov blev købt af fabrikant *A. Berbom*, der benyttede det til sommerbolig til 1918, da det, efter et par hurtige ejerskifter, blev købt af forfatterinden, fru *Johanne Jacobsen*, der tidligere havde været gift med brygger Vagn Jacobsen.

Fru Jo Jacobsen ejede Rydhave i fem år og gjorde i disse år meget for slottets bevarelse. Bygningerne blev restaureret ude og inde, parken blev lagt om, voldgravene oprenset og skoven indhegnet.

I 1923 solgte fru Jo Jacobsen Rydhave til rentier O. Skibbild for 76.000 kr. Skibbild havde drevet en temmelig stor fabrikantvirksomhed i Norge, og på sine gamle dage fandt han et fredeligt opholdssted på det smukke slot. Hans hustru, *Mette Skibbild*, overlevede ham en del år, og efter hendes død i 1948 overgik slottet til hendes nevøer, Kristian Elmholdt og Svenning Elmholdt.

Rydhave slot omkring 1870.

Rydhave under besættelsen

Skiftende tider og skiftende mennesker har været med til at skrive Rydhave slots historie gennem århundrederne. En del af denne historie, og slet ikke den mindst spændende, blev skrevet under den tyske besættelse af Danmark i årene 1940 til 1945. Da var slottet central for modtagelsen og videreforsendelsen af våben fra England til modstandsbevægelsen i denne del af Jylland. Lederen af denne vigtige del af modstandsarbejdet var Kr. Elmholdt, nevø af slottets ejer, fru Mette Skibbild.

Rydhave blev i besættelsesårene beboet af Mette Skibbild og Kr. Elmholdt og dennes familie.

Rydhaves rolle i modstandskampen begyndte i foråret 1944, da Kr. Elmholdt blev opfordret til at danne en gruppe af egnens folk. Denne gruppes første opgave skulle være at udse og klargøre en plads på egnen, hvor våben og sprængstoffer kunne nedkastes af de allieredes maskiner.

Den første begyndelse var ikke stor. Gruppen begyndte med 5—6 mand, men inden befrielsen var den vokset til 43 mand, der alle kom godt igennem de både spændende og bevægede dage. Ikke en eneste af Rydhavegruppen blev taget af tyskerne.

Den første våbenmodtagelse fandt sted natten mellem den 30. september og den 1. oktober 1944 ved Ejsing. Pladsen havde dæknavnet „Helene“ og blev benyttet til modtagelse af våben ialt 10 gange.

Modtagelsen forløb glat. Alle 12 faldskærme åbnede sig og bragte containerne sikkert ned på jorden. Det var blevet besluttet, at denne første sending skulle gemmes på Rydhave, indtil det blev muligt at sende den videre. Containerne blev læsset på en lastbil, kørt til slottet ad markveje og biveje og gemt i kælderen under skovfogedhuset.

Opbevaringstiden blev længere end beregnet. Der gik 8 dage, inden våben og sprængstoffer kunne sendes videre, og i disse 8 dage måtte gruppens medlemmer skiftes til at gå vagt ved kælderen.

Da Rydhaves omgivelser viste sig at være velegnet som skjulested, besluttedes det at grave en våbenhule i skoven. Det tog mange dage og nætter at få gravet den hule; men da den var færdig, havde gruppen også et skjulested, der ikke kunne opdages af uvedkommende.

Hulen var gravet i en tykning i skoven. Den var ca. 7—8 meter lang og 4—5 meter bred og så dyb, at man kunne stå oprejst dernede. Taget over hulen var lavet af bjælker og brædder og dækket med jord og græstørv. For at skjule hulen blev der plantet træer og nedgravet stubbe ovenpå taget. Indgangene skjultes af trælemme, der ligeledes blev skjult under græstørv og havde påsømmede grantræer.

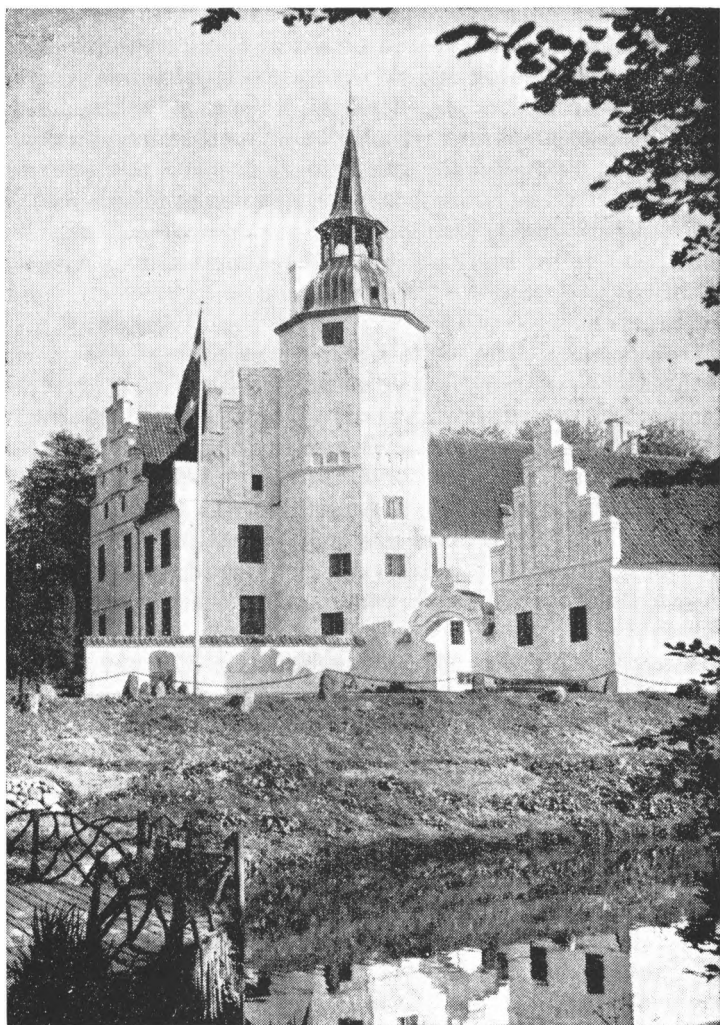
Her i hulen blev containernes indhold fordelt i uskyldigt udseende kasser og pakker og senere videresendt med bane eller bil til andre egne af Jylland. De tomme containere blev kastet i voldgraven, hvor en del af dem stadig findes. Faldskærmene blev enten gemt på lofter og under tage eller gravet ned.

Alle de mange våbenmodtagelser forløb godt. Ikke en eneste af dem blev opdaget af tyskerne. Nytårsaften 1944 kunne det dog nemt være gået galt. Da overnattede der 150 tyske soldater i Ejsing, kun få kilometer fra modtagelsespladsen. Men det blev alligevel besluttet, at man ville modtage våbnene som sædvanlig.

Da maskinen havde udløst faldskærmene, foretog den en ekstra vending ind over pladsen, og folkene nede på jorden kunne se en mand i maskinen læne sig ud af bombelemmen og vinke ned til dem. Det var en nytårshilsen fra den frie verden til en lille gruppe fra det kæmpende Danmark.

På grund af de mange tyskere i Ejsing blev det besluttet at køre uden om denne lille by og i stedet køre den direkte vej ad landevejen til Rydhave. Ganske vist kunne man risikere at støde på tyskere, men dem håbede man at kunne køre fra. Det gik godt. De eneste tyskere, man mødte, var nogle fulde soldater i Vinderup, der morede sig med at kaste tomme flasker op på ladet af bilen.

Da man en anden aften var på vej tilbage med lastbilen fuld af modtagne våben, var der ualmindelig mange tyskere ude på

Rydhøve slot i dag.

vejene, men det lykkedes hver gang for lastvognen at komme i skjul, når en tysk patrulje nærmede sig.

Våbenmodtagelsen var kun en del af Rydhavegruppens opgave. En anden — og lige så vigtig del — var forsendelsen til andre egne af landet. Som oftest skjulte man indholdet i uskyl-dige kasser med påskriften „Kolonialvarer“ eller „Værktøj“. Engang, da en usædvanlig stor sending skulle af sted, var man dog så fræk at leje en jernbanevogn i Struer og lastede den ved højlys dag. Svenning Elmholdt, der var en broder til Kr. Elmholdt, gav rollen som tysk entreprenør, der stod og krydsede af på en liste, efterhånden som „værktøjet“ blev bragt ind i jernbanevognen.

Gruppens farligste våbentransport fandt sted den 1. maj 1945, da en vognfuld våben skulle bringes fra Rydhave til Lemvig. På det tidspunkt havde tyskerne forbudt al færdsel på vejene efter mørkets frembrud, men alligevel anså man dette tidspunkt for bedst egnet for en transport af denne slags. Man sikrede sig ved at udsende spejdere på cykler ad den rute, som bilen skulle køre, for at advare om kommende tyske patruljer. Desuden sad på bilens lad en del af gruppens medlemmer bevæbnet med maskinpistoler. Man var besluttet på, om nødvendigt at skyde sig igennem.

Allerede i Gimsing fik man den første kontakt med tyskerne. En vejpatrulje beordrede bilen til at standse. Chaufføren satte farten ned, men lige ud for tyskerne satte han igen farten op.

Tyskerne åbnede ild efter den flygtende bil, og ilden blev besvaret af folkene på vognens lad. To tyske soldater blev dræbt, mens ingen af danskerne blev ramt, selv om en af grup-pens folk, „Storm“, fik sin maskinpistol ramt af fem tyske kugler!

1 kilometer længere fremme gik vognen i stå. En tysk kugle havde ramt den i motoren, og folkene måtte så skubbe den 1^{1/2} kilometer, indtil de kunne få den i skjul mellem en halmstak og en ladevæg. Her stod den til næste morgen, og det lykkedes senere at få våbnene i god behold til Lemvig.

Når lejlighed gaves, deltog gruppen også i jernbanesabota- gen, der især i krigens sidste måneder var af meget stor betyd- ning for kampene på fronterne i Europa. Engang lykkedes det Rydhavegruppen at spærre et tysk tog inde på Vinderup sta- tion i over et døgn. Netop som toget kørte ind på stationen, blev skinnerne sprængt bag det, og et øjeblik efter var det sket

med skinnerne mellem Vinderup og Handbjerg. Toget skulle til Thyborøn for at overføre tysk krigsmateriel til østfronten. Da toget blev spærret inde i Vinderup, udtalte togføreren, at nu ville han ikke mere. Toget havde da været 14 dage om turen fra Padborg og hertil.

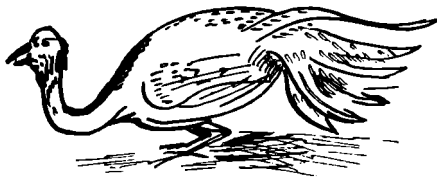
Da det samme tog var på vej tilbage fra Thyborøn, gik tyske soldater på skinnerne foran toget lige fra Thyborøn til Struer. Først nogle få hundrede meter før stationen blev denne sikkerhedsforanstaltning ophævet — og det benyttede modstandsbevægelsen sig af til at sprænge skinnerne!

Alt i alt tog det 46 døgn for dette tog at komme fra Padborg til Thyborøn og tilbage igen til grænsen.

Den tyske værnemagt var flere gange ude for at overtage Rydhave slot til deres formål, men hver gang lykkedes det at afværge en beslaglæggelse.

I krigens første år ville tyskerne tage slottet til lazaret, men dette lykkedes det fru Mette Skibbild at afværge. I krigens sidste måneder kom de igen, men også denne gang lykkedes det at afværge „angrebet“. Ved denne lejlighed opførtes en hel teaterforestilling til ære for de tyske officerer, der kom til slottet for at overtage det. Skuespillerne var modstandsfolk, der var gået under jorden på Rydhave. De optrådte i rollerne som „slotsforvalter“, „slotsarkitekt“ og andre fine stillinger. Om det skyldtes, at tyskerne lod sig dupere af de mange fine titler, eller det var respekten for den fredningsdeklaration, som de fik at vide lå på slottet, er ikke godt at vide. Men de forsvandt i hvert fald igen, og der blev ikke senere tale om at beslaglægge Rydhave slot.

Få måneder senere kom befrielsen. Rydhaves beboere kunne igen ånde lettet op. Det gamle slot havde atter rundet en milepæl på historiens lange landevej, uden at de gamle, tykke mure eller de mennesker, der levede bag disse mure, havde lidt nogen overlast.

Detajle fra kalkmaleri i Jagtstuen.

Rydhave Slot med voldgraven.

*Nu færdes Danmarks unge
på denne skønne plet,
og lærer tanke, tunge
og hånd at bruge ret.
At leve Gud til ære,
at gøre gavn og godt
skal Danmarks unge lære
her på Rydhave slot.*

(H. C. Johannessen).

Det gamle huskapel er i dag istandsat og benyttes som andagtsrum.

Ungdomsskole på Rydhave

I året 1956 begyndte et nyt og spændende kapitel i Rydhaves historie: Slottet blev indrettet og taget i brug som ungdomsskole. Egentlig var det ikke noget nyt, for der havde jo tidligere været arbejdet med ungdom og undervisning ud fra Rydhave slot. Fru Margrethe Reedtz, enken efter Malthe Sehested, havde oprettet den første skole i Ryde, Amalie Raben indbød unge piger fra sognet til at komme til slottet, hvor hun gav dem en yderligere undervisning. Da grev Danneskiold-Samsøe ejede slottet, var det, som tidligere omtalt, et anerkendt uddannelsessted for unge landmænd.

Planerne om, at Rydhave slot nu skulle være rammen om et virkeligt ungdoms- og undervisningsarbejde fremførtes første gang i marts måned 1955 af bogholder Tage Nielsen, Holstebro. I april måned samme år nedsattes et 6-mands udvalg, som arbejdede videre med disse planer. Udvalget arbejdede hurtigt, og allerede den 21. maj kunne arkitekt J. F. Iversen, Thisted, som man havde sat sig i forbindelse med, fremlægge tegninger og forslag til de omforandringer, der var nødvendige for at indrette slottet til kostskole for ca. 65 elever.

Udvalget bestod på dette tidspunkt af: bogholder Tage Nielsen, repræsentant Johs. Bissenbakker, trykker Wagn Christiansen, indremissionær P. Stidsen, snedkermester Herman Kirkegaard, bogtrykker Lundahl Michelsen, bogholder Axel Munthe og revisor Jens Pedersen, alle Holstebro. På et møde den 29. juni 1955 blev det vedtaget, at den kommende skole skulle tilknyttes Indre Mission. I protokollen fra dette møde læser man: „Udvalget besluttede dernæst at gå 100 pct. ind for opgavens løsning“ — og det gjorde man!

Allerede 2 dage senere, den 1. juli 1955, tog udvalget til Rydhave og købte slottet med tilhørende park af hr. Kristian Elmholdt. Købesummen var 112.500 kr.

Udvalget handlede stadig hurtigt. Den 13. juli suppleredes det yderligere med gårdejer Georg Bøge, Ryde, gårdejer Jørgen Nielsen, Aulum, og gårdejer Carl Nygaard, Herrup.

I de følgende to måneder arbejdedes der hårdt med sagen. Mange forhandlinger, som det vil føre for vidt at omtale her, måtte udvalget føre, og en indsamling til tilvejebringelse af den nødvendige kapital organiseres. Folketingsmændene Berthel Dahlgaard og Jens Foged ydede i hele dette arbejde en uvurderlig støtte.

Den 15. oktober holdtes et stort møde på Hotel Vinderup, hvortil man havde indbudt ca. 190 sognerepræsentanter fra hele egnen. Af de indbudte var ca. 100 til stede ved dette møde. Der førtes en livlig forhandling med delte meninger, men slutresultatet blev, at indsamlingen sattes igang.

Først i februar 1956 blev forstanderstillingen opslået ledig, og den 11. april blev stillingen besat med højskolelærer Poul G. Wemmelund og hustru, Haslev udvidede Højskole. Den 17. maj afholdtes licitation over arbejdet, og umiddelbart derefter gik håndværkerne igang med det store ombygningsarbejde. Efter planen skulle ombygningsarbejdet være færdigt og skolen igang fra november 1956.

Det store ombygningsarbejde krævede omhyggelig hensyntagen til Rydhaves særlige stilling som et værdifuldt bygningsværk fra middelalderen. Så lidt som muligt af det gamle præg måtte ødelægges, men samtidig skulle slottet indrettes som en tidssvarende bolig og skole.

Man kan vist godt sige, at begge dele lykkedes fuldt ud. I tagetagen i hovedbygningen og i tårnet blev der indrettet værelser til 66 elever. På 1. sal i hovedbygningen blev en del bestående værelser slået sammen for at blive til klasseværelser. Den gamle riddersal blev en fortrinlig foredragssal, og den gamle kirkesal fik nyt gulv og har siden gjort fyldest som gymnastik- og festsal.

Den sydlige fløj, som grev Raben opførte i 1864, blev indrettet til spisesal med tilhørende køkken. I stueetagen blev indrettet skolekøkken og sløjdsal.

Samtidig med, at ombygningen fandt sted, opholdt nogle af Nationalmuseets folk sig på Rydhave og benyttede denne ene-

stående lejlighed til at opmåle og undersøge bygningen fra tårn til kælder. Det var mange interessante oplysninger, der ved den lejlighed dukkede frem. Det blev bl. a. konstateret, at slottet engang havde været malet i harlekin-mønster, og at der engang havde været en port gennem hovedbygningen. Omridset af denne port ses stadig i muren både ind mod gården og ud mod parken.

Stiftende generalforsamling for den selvejende institution Rydhave Slots Ungdomsskole afholdtes den 30. juni 1956 på

*Skolens første bestyrelse samt forstander P. G. Wemmelund
og arkitekt J. F. Iversen.*

Højskolehjemmet i Holstebro. Her valgtes et repræsentantskab på 30 medlemmer, ligesom det bestående arbejdsudvalg her blev valgt til skolens første bestyrelse.

Desværre blev det ikke beskåret ophavsmanden til hele tanken at opleve planernes realisering. Bogholder Tage Nielsen døde vinteren 1955-56. I hans sted valgtes til bestyrelsen forstanderinde frk. Krista Strand Christensen, Handbjerg Fredehjem. Endnu i dag, januar 1964, består bestyrelsen af de samme 11 medlemmer.

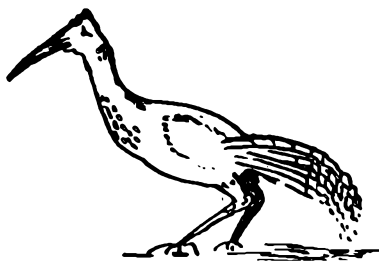
Trods mange skeptiske røster lykkedes det at gøre det store ombygningsarbejde færdig til tiden, og den 5. november 1956 rykkede det første elevhold, bestående af 66 drenge, ind på det gamle slot. 1½ år efter, at tanken først var udkastet, var skolen en kendsgerning, og der var fuldt optaget på 1. hold.

Indvielsesfesten holdtes den 18. november 1956. Det blev en stor dag, hvor mange havde ordet for at hylde udvalgets initiativ og lykønske egnen med den nye ungdomsskole. Biskop Baun, Viborg, holdt indvielsestalen.

Siden har skolen været besøgt af over 1000 elever, væsentligst fra egnen. — Skolen er i de forløbne år bestandig blevet forbedret og udvidet således, at vurderingssummen i dag er fordoblet, og der arbejdes stadig på skolens udbygning, så den stadig kan svare til tidens krav.

Mange stævner, møder, koncerter og maleriudstillinger har fundet sted på skolen, ligesom tusindvis af mennesker gennem årene har gæstet denne skønne plet.

De mennesker, der satte det hele i gang, tænkte sig, at skolen skulle blive et arbejdsredskab i egnens åndelige og kulturelle liv. Vi tror og håber, at den stadig må være det redskab, som fra starten var tanken.

Tidstavle for Rydhave Slot

- 1314 Ridder Albert Albertsen Eberstein nævnes i en retssag som værende til Rydhave.
- 1330 Ridder Eberstein dør, og Rydhave overgår til hans søn, Henrik Albertsen Eberstein.
- 1375 (ca.) Albert Andersen Eberstein pantsætter Rydhave til Karen Henriksdatter.
- 1377 Albert Andersen Eberstein skænker Rydhave til Ribe bispestol.
- 1422 Overenskomst med Ribe bispestol.
- ? Rydhave i ridder Jens Eriksen Banner's eje.
- ? Mette Eriksdatter gift med Niels Eriksen Gyldenstjerne.
- 1486 Niels Gyldenstjerne dør, og hans datter, Inger Eriksdatter, gift med Niels Timmesen Rosenkrantz, overtager Rydhave.
- 1523 Axel Nielsen Rosenkrantz overtager Landting og Rydhave. Vestfløjen bygges.
- 1551 Axel Rosenkrantz dør, og Rydhave overgår til hans søn, Niels Axelsen Rosenkrantz.
- 1581 Rydhave overtages af Timme Rosenkrantz.
- 1592 Timme Rosenkrantz dør, og Rydhave overgår til datteren, Birgitte Rosenkrantz.
- 1593 Birgitte Rosenkrantz's bryllup med Niels Kaas.
- 1597 Niels Kaas dør.
- 1603 Birgitte Rosenkrantz halshugges i København. Rydhave overgår til datteren Anna, gift med Albert Rostrup.
- 1615 Anna Lykke, enke efter Klavs Malthesen, køber Rydhave.
- 1616 Gjord Kaas henrettes i København.
- 1627 Malthe Sehesteds bryllup med Sophie Brahe.
- 1638 Sophie Brahe dør.

- 1640 Malthes Sehesteds bryllup med Margrethe Reedtz.
- 1643 Malthes Sehested udnævnes til ritmester.
- 1645 Anna Lykke dør, og Malthes Sehested overtager Rydhaven. Hovedbygningen opføres.
- 1648 Malthes Sehested udnævnes til lensmand i Stavanger.
- 1653 Malthes Sehested udnævnes til lensmand over Aastrup len.
- 1661 Malthes Sehested dør og begravnes i Viborg domkirke.
- 1693 Margrethe Reedtz dør, og Rydhaven overtages af sønnen Frederik Sehested.
- 1706 Frederik Sehesteds bryllup med Birgitte Sophie Sehested.
- 1726 Frederik Sehested dør.
- 1753 Rydhaven overtages af Jens Sehested, gift med Elisabeth Nielsdatter.
- 1755 Birgitte Sophie Sehested dør.
- 1773 Jens Sehested dør.
- 1775 Oberst Frederik von Numsen gifter sig med enken, Birgitte Sehested.
- 1779 Rydhaven overtages af L. W. von Bülow.
- 1783 Stiftamtmand Niels Sehested, gift med en datter af Jens Sehested, køber Rydhaven.
- 1795 Niels Sehested begynder at udskifte Rydhaves jorder.
- 1821 Niels Sehested dør.
- 1825 Rydhaven sælges på auktion til Viborg stift.
- 1828 Peter Braght køber Rydhaven af Viborg stift.
- 1856 Rydhaven købes af C. V. A. Christensen.
- 1858 Grev G. C. Raben køber Rydhaven.
- 1865 Amalie Rabens bryllup med digteren Andreas Munch holdes på Rydhaven.
- 1873 Rydhaven købes af grev Danneskiold-Samsøe.
- 1875 Grev Raben dør.
- 1911 Rydhaves jorder solgt til udstykning. Slottet købes af fabrikant A. Berbom.
- 1916 Forfatterinden Jo Jacobsen køber Rydhaven.
- 1923 Rentier O. Skibbild køber Rydhaven.
- 1944 Rydhaven benyttes til central for våbenmodtagelse.
- 1948 Kristian og Svenning Elmholdt.
- 1955 Rydhaven slot købes for at indrettes til ungdomsskole.
- 1956 5. november. Det første hold elever på Rydhaven Slots Ungdomsskole.

Indholdsfortegnelse

Introduktion	side 7
Ridder Eberstein begyndte	- 11
Slægten Rosenkrantz på Rydhave	- 15
Birgitte Rosenkrantz's skæbne	- 19
Malthe Sehested til Rydhave	- 25
200 år i Sehestedslægtens eje	- 35
Den gale greve	- 43
Den sidste adelsmand på Rydhave	- 51
Rydhave under besættelsen	- 53
Ungdomsskole på Rydhave	- 61
Tidstavle	- 65
Kildeangivelser	- 69

*En jæger fra middelalderen.
Detalje fra kalkmaleri i jagstuen.*

Ved udarbejdelsen af bogen om Rydhave slot og slægter har nedennævnte bøger været benyttet som kilde:

Danmarks Adels Årbog.

Biografisk leksikon.

Danske Slotte og Herregårde.

Historiske og topografiske oplysninger om Hjerm og Ginding herred.

Personalhistorisk tidsskrift.

Begravelsestale over Malthe Sehested.

Lundahl Michelsen: Rydhave slot.

Hardsyssel årbog.

Desuden har afdøde overlærer J. Chr. Myrhøj, Skive, skovejer Kr. Elmholdt, Ryde, og forstander P. G. Wemmelund givet oplysninger, som har været til stor hjælp ved udarbejdelsen af bogen.

Tegningerne er udført af: Henry Bailum, Karl Pedersen, H. C. Jørgensen, Ole Nørskov og Henning Thalund.

Fotos: A. Gabs.

Landting volde